

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՑԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

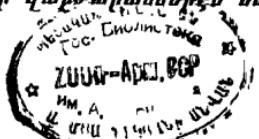
Ա.

Աւելի քան յիսում տարի անդադար կրկնած ենք թէ հայեցի կրթութիւնն է միայն որ պիտի կարենայ տարագիր բազմութիւնները հայ պահել արտասահմանի մէջ, անոնց ընծայելով հիմնական, խոր եւ մեր ժողովութիւնի իմացական եւ հոգեկան մշակոյթի ոգիով թրծուած դաստիարակութիւն մը:

Եւ առկայն «հայեցի կրթութիւն» արտայատութիւնը, տեղի եւ անտեղի կրկնութեան պատճառով գրեթէ կորսնցուցած է իր ակզրնական իմաստոր. ոչ միայն այդ, այլ մանաւանդ ներկայիս նման՝ արժանյաժնութիւն մը բոլորովին տարբեր պարունակութեամբ կը ներկայանայ մեզմէ շատերու մտածումին: Իրապէս, ի՞նչ է «հայեցի կրթութիւն»ը, ի՞նչ է նպատակը, ի՞նչպէ՞ս գործադրութեան կը գրուի, ի՞նչ սկզբունքներով կը զարգանայ:

Իրբեւ պատասխան, ցաւ ի սիրու պէտք է ընդունիլ թէ մասնաւոր ծրագրով մը չէ որ կը ջամրուի այդ կրթութիւնը արտասահմանի հայ դպրոցներէն ներս Տարագրութեան սեւ օրերէն ետք, գաղթակայաններու եւ թիթեղաւաններու մէջ հապճեպով կեանքի կոչուած վարժարանները՝ հայկական տարրական կը թութիւն մը միայն կրնային տալ, չետք զնելով առաւելաբար հայ լեզուի եւ հայ եկեղեցիի պատճութեան ուսուցումին վրայ: Այդպէս, գժուար պայմաններու տակ պարտազրուած ըլլալով սկսիլ իրենց կեանքը, այդ վարժարանները իրենց հիմնադրութեան տարիէն մինչեւ այսօր շատ քիչ - չըսելու համար ոչ մէկ փոփոխութիւն մատցուցած են իրենց դպրոցական ծրագիրներուն մէջ. աւելին, «հայագիտական» նիւթերու դասաւանդումը դարձած է, դպրոցներու մէծամասնութեան մէջ, մեքենական աշխատանք՝ անխուսափելի պարտաւորութիւն մը իրբեւ, յանձնուած շատ յաճախ իրենց նիւթին չտիրապետող կամ սէրն ու նուիրումը չունեցող անձերու: Իրագործուած շատ քիչ բարեփոխումները կատարուած են ընդհանրապէս անհատական նախաձեռնութեամբ, եւ արդիւնք են բազմաթիւ խոչընդոտներու, վերապահութիւններու եւ անբարեացակամութիւններու յաղթահարման: Դէպի լաւը ձգուող որեւէ բարեփոխում կը նկատուի ուսնձգութիւն մը «հայեցի դաստիարակութեան» գալուածէններս, որովհետեւ այդպիսի ճիգ մը անպայմանօրէն, իր դէմ կը գտնէ քարացած մը տայնութիւններ՝ որոնք եղածը պահպաններու արդար այլ այս պարագային կեղծ լողունգին տակ կ'ուզեն պարտկել անկարողութիւններ, անկամեցողութիւններ եւ որեւէ փոփոխութեան մը առջեւ զգացուած մարդկային տկարութիւններ ու երկիւղներ:

Մեր վարժարաններէն ներս երկու ծայրայեղութիւններ

162 - 97

տեղ ունին. «Հայեցի դաստիարակութիւն»ը կամ լքուած է բոլորովին, ճգուած ինքն իր բախտին, եւ կամ ընդհակառակն՝ հասկալի բայց ոչ արդարանալի խանդավառութեամբ մը՝ այդ կըրթութիւնը վերածուած է մեր ժողովուրդի պատմութիւնն ու մըշակոյթը ջատագովող, զմեղ ջատ բարձր եւ մեծարժէք ցեղ մը առանց փաստարկելու հաստատող դրութեան մը։ Այսպէս է որ, մեր վարժարաններու շրջանաւարտները կամ գրեթէ ոչինչ ունին իրեւ գիտելիք ու ոգի այդ գլաստիարակութիւնն»։ Եւ կամ՝ ընդհակառակը՝ իրենց պատկանած ժողովուրդի վերակայութեան անվիճելիորէն համոզուած, — կը մտնեն կեանք։ Սակայն երկու պարագային ալ արդիւնքը նոյնն է. առաջինները, չկարենալով կոթնիլ գիտելիքներու յենարանին՝ կը կորսուին — կը ձուլուին. մինչ երկորդները, այս հսկայ աշխարհին ու բազմամիլիոն մարդկութեան մէջ նետուած՝ կը գիտակցին իրենց ջամբուան «դաստիարակութեան» շա՞տ խախուա հիմերուն, ու հիասթափ եւ յուսախար՝ յաճախ կը մտնեն առաջիններուն ճամբան, զիրենք դէպի օտարացում առաջնորդող։ Զկայ հայեցի իրաւ դաստիարակութեան միջին եղր մը, մակարդակ մը, որ հայ տղուն տայ ճըշդըրիտ այլ ամբողջական պատմութիւնը մեր դարաւոր կեանքին, ստեղծագործութեան, ոգորումներուն եւ իրազործումներուն։ Կրթութիւն մը՝ որ բաղդատական ուսուցումով մեզ իրեւ ժողովուրդ կշիռին մէջ դնէ ուրիշ հաւաքականութիւններու հետ, գտնէ մեր առաջինութիւնները, այլ հաստատէ նաեւ մեր թերիններն ու պակասները. դաստիարակութիւն մը՝ որ նո՞ր չունչ և կեանք տայ, նո՞ր մօտեցումով մը, թարգմանչաց տօնին եւ Վարդանանցին, Սասունցի Դաւիթին եւ Անդրանիկին, Արարատին եւ Վանայ Ծովակին. դաստիարակութիւն մը, ի վերջոյ, որ, հիմնուած անաշուարանութեան, ինչպէս նաեւ հայրենիքի եւ ազգի սիրոյն վրայ՝ հայ տղան մա՞րդ բնէ, միախամանակ անոր երակներուն ներարկելով հայ ծնած ըլլալու եւ հայ ապրելու պատիւին գիտակցութիւնը։

Եթէ չենք ուզեր որ մեր վարժարաններուն համար ծախս ուղւող մեծ գումարներ ի զուր վատնուած ըլլան, եթէ չենք ուզեր մեր գպրցները մօտ ապագային պարպուած տեսնել իրենց ուսունողութենէն, եթէ կը կարծենք տակալին թէ հայ վարժարանները հայապահպանման մեր ամենէն ամուր յենարաններն են, պէտք է գտնենք միջոցները եւ ստեղծենք պայմանները՝ կրթութեան այդ վառարանները գարձնելու իրակա՞ն կեդրոններ հայեցի դաստիարակութեան, ուր եռայ հայ կեանքը, ուր սաւառնի հայ ոգին և ուր ապրի, նորահաս մանուկներուն մէջ, հայութիւնը։

Ա. Գ.